

Тэорыя і метадалогія палітычнай навукі

1. Паняцце палітыкі.
2. Паліталогія як навука.
3. Палітычная ўлада.
4. Палітычная сістэма.
5. Палітычныя рэжымы.
6. Асноўныя кірункі развіцця палітычнай сістэмы Рэспублікі Беларусь.

Літаратура

- Бебякович Н.Н. Политология: Практическое пособие. – Мн.: Дикта, **2008.**
- Бондарь П.И. Политология: Учебно-методический комплекс: учебное пособие для студентов вузов. – Мн.: Аверсэв, **2003.**
- Бубнаў Ю.М., Пушкін І.А. Паліталогія: Курс лекцый. – Магілёў: УА МДУХ, **2006.**
- Дзбаш Ш., Пант’е Ж.-М. Уводзіны ў палітыку. – Мн.: ЭўроФорум, Беларускі Фонд Сораса, **1996.**
- Конституция Республики Беларусь **1994** года (с изменениями и дополнениями). – **2** изд. – Мн.: Амалфея, **2001.**
- Мельник В.А. Политология: Учебник для Вузов. – Мн.: Вышэйшая школа, **2002.**
- Паліталогія. Асноўны курс. – Мн.: Энцыклапедыкс, **2002.**
- Политология: Курс лекций / В.А. Бобков, И.Н. Браим, А.Н. Егоров и др. – Мн.: НКФ “Экоперспектива”, **1995.**
- Политология: Учебник для Вузов / Под ред. В.А. Бобкова. – Мн.: Интерпрессервис, **2003.**
- Политология: Учебник для Вузов / Под ред. С.В. Решетникова. – Мн.: ТетраСистемс, **2000.**
- Решетников, С.В. Политология: курс лекций / С.В. Решетников, В.В.Подкопаев. – Мн.: Академия управления при президенте Республики Беларусь, **2005.**

Палітыка ёсць паўсюль і адначасова нідзе

**Найбольш шматзначны тэрмін.
Усё залежыць ад таго, які сэнс
укладаюць у яго пры канкрэтным
ужыванні**

**Вельмі часта дыялогі ў гэтай сферы
нагадваюць дыялогі паміж глухімі,
дзе кожны надае аднаму і таму
слову розныя сэнсы**

Тэрмін "палітыка" паходзіць ад грэчаскага слова, якое абазначала "месца", у сэнсе "горад"

элітарны від дзейнасці, які злучаны з ўпраўленнем дзяржаўнымі справамі

вучэнне аб дзяржаўных справах

Палітыка гэта

Платон

- мастацтва кіравання людзьмі

Арыстоцель

- дзейнасць, накіраваная на блага ўсіх, дасягненне шчаслівага жыцця людзей у межах дзяржавы

М.Макіявелі

- працэс барацьбы за захоп і ўтрыманне ўлады

Палітыка гэта

М.Ілын
А.Мельвіль
Ю.Фёдараў

- від дзейнасці сацыяльных суб'ектаў, які злучаны з барацьбой за ўладу, размеркаваннем каштоўнасцей і кіраваннем дзяржаўнымі і грамадскімі справамі

Н.Беляковіч

- спецыфічная дзейнасць суб'ектаў палітычнага жыцця, якая звязана з кіраваннем дзяржаўнымі і грамадскімі справамі

Т.Салавей

- сферы ўзаемадзеяння розных сацыяльных груп і супольнасцей
- сфера ўладных адносін
- арганізацыйная і рэгулятыўна-кантрольная сфера грамадства

Палітыка –

гэта сфера дзейнасці, якая звязана з адносінамі паміж класамі, нацыямі, іншымі сацыяльнымі групамі і мае мэту захопу, арганізацыі і выкарыстоўвання дзяржаўнай улады, кіравання сацыяльнымі працэсамі.

**мастацтва
дзяржаўнага
кіравання**

(усё, што тычыцца дзяржавы)

публічны працэс

**(удзел у грамадскім жыцці,
ўсё - палітыка)**

Палітыка як

**кампраміс і
кансенсус**

**(вырашэнне канфлікта
інтарэсаў шляхам
кансенсуса)**

**улада і
размеркаванне
рэсурсаў**

**(вытворчасць, размеркаванне
і выкарыстоўванне рэсурсаў
для жыццязабеспячэння
грамадства)**

Палітыка –

гэта грамадская дзейнасць, у межах якой людзі ствараюць, захоўваюць і ўзбагачаюць агульныя правілы па якіх яны жывуць.

Грамадская дзейнасць непарыўна злучана, з аднаго боку, з наяўнасцю шматвобразнасці і канфлікту, а з другога, з імкненнем супрацоўнічаць і дзейнічаць сумесна.

Змест палітыкі

- ◎ адносіны паміж сацыяльнымі суб'ектамі на конт улады,
- ◎ інтарэсы,
- ◎ тэарэтычныя, ідэалагічныя і духоўныя каштоўнасці

(найбольш важныя: свабода, дэмакратыя, правы чалавека, сацыяльная справядлівасць, салідарнасць і г.д.)

Тыпалогія структуры палітыкі

палітычная свядомасць
палітычныя інстытуты
палітычныя адносіны

унутраная
знешняя
сусветная

эканамічная
сацыяльная
культурная

спецыялізаваная
прыватная
несамастойная
"чыстая палітыка"

Функцыі палітыкі

- ◎ **Кіравання**
- ◎ Прагнастычная
- ◎ Інтэграцыйная
- ◎ Мабілізацыйна-арганізатарская
- ◎ Ідэалагічная
- ◎ Выхаваўчая
- ◎ Інавацыйная

Паліталогія –

гэта навука аб заканамернасцях развіцця палітычнага працэсу, палітычнай сістэмы і ўлады; аб сутнасці, формах і метадах дзейнасці ўсіх суб'ектаў палітыкі

У 1857 г., у Калумбійскім каледжы ЗША ствараецца кафедра "Гісторыя і палітычная навука"

У 1880 г. створана першая школа палітычнай навукі

У 1903 г. была ўтворана Амерыканская асацыяцыя палітычных навук

У 1871 г. у Францыі была створана свабодная школа палітычнай навукі – сённяя Інстытут палітычных даследаванняў Парыжскага ўніверсітэта

У 1895 г. заснавана Лонданская школа эканамічнай і палітычнай навукі

У 1948 г. ЮНЭСКО рэкамендавала краінам курс паліталогіі для вывучэння ў ВНУ

У 1949 г. была створана Міжнародная асацыяцыя палітычнай навукі

З 1989 г. паліталогія як навука пачынае вывучацца ў СССР

У 1992 г. у БДУ адчынена аддзяленне паліталогіі

У 1993 г. была заснавана Беларуская асацыяцыя палітычных навук

У 1993 г. створана Асацыяцыя палітолагаў Беларусі

У Рэспубліке Беларусь заснавана Беларуская акадэмія палітычных навук

Структура політології

теорія і метаполітологія політики

теорія політичних систем

теорія управління суспільно-політичними процесами

історія політичних вивчень і політична ідеологія

теорія міжнародних відносин

Функцыі паліталогіі

- ⊙ метадалагічная
- ⊙ пазнавальная
- ⊙ інструментальная (рэгуляцыйная)
- ⊙ прагнастычная
- ⊙ ідэйна-выхаваўчая

Метады паліталогіі

- ⊙ Гістарычны
- ⊙ Сітуацыйны
- ⊙ Інстытуцыянальны
- ⊙ Дзейнасны
- ⊙ Сацыялагічны
- ⊙ Эканамічныя
- ⊙ Псіхалогіі

філасофія
гісторыя
сацыялогія
палітычная сацыялогія

эканамічныя навукі
прававыя навукі
агульная тэорыя сістэм
кібернэтыка

паліталогія

псіхалогія
геаграфія
антрапалогія
біялогія

статыстыка
дэмаграфія
этнаграфія
логіка

Чалавек і ўлада

**Чалавек у
грамадстве ўвесь
час сутыкаецца з
рознымі
ўзроўнямі ўлады**

**Чалавек мае
пэўную ўладу
над іншымі**

Прырода ўлады

Аб'ектыўнае запатрабаванне людзей у самарэгуляцыі і арганізацыі

У грамадстве заўжды ёсць розныя інідывідуальныя і групавыя інтарэсы

Уладныя адносіны з'яўляюцца механізмам рэгуляцыі грамадскага жыцця, гарантам цэласнасці розных грамадстваў, старажытнай формай іх арганізацыі

Натуральны характар улады

**Імкнуцца
кіраваць**

**Вялікая
колькасць
людзей, якія ў
адных
выпадках лёгка
падпарадкоў-
ваюцца, у
іншых –
кіруюць**

**Падпарад-
коўва-
юцца**

Без імкнення да ўлады не бывае лідараў

Агульныя характарыстыкі ўлады

здольнасць

магчымасць

**гасподства
(уладарства)**

**падпарад-
каванне**

Улада – гэта рэальная
здольнасць тых ці іншых
сацыяльных сіл альбо асобы
ўвасабляць сваю волю ў
адносінах да іншых
сацыяльных сіл ці асобы

Крыніцы ўлады

**структурна-
функцыянальны
падыход**

- улада гэта прадукт сістэмы сацыяльных адносін (эканамічных, сацыяльных, палітычных, рэлігійных і інш)

**псіхалагічны
падыход**

- імкненне да ўлады закладзена ў прыродзе індывіда

**прагматычны
падыход**

- улада гэта імкненне чалавека да забеспячэння дабрабыту

**марксісцкі
падыход**

- улада ў грамадстве класаў

Віды ўлады

**свецкая,
царкоўная**

**заканадаўчая,
выканаўчая,
судовая**

**палітычная і
эканамічная**

**цэнтральная,
рэгіянальная,
мясцовая**

**дзяржаўная,
партыйная, сямейная,
улада апарата,
лідараў, бацькоў і г.д.**

Палітычная ўлада – рэальная здольнасць тых ці іншых сацыяльных суб'ектаў падпарадкаваць сваёй волі дзейнасць іншых сацыяльных суб'ектаў з дапамогаю дзяржаўна-прававых і іншых сродкаў. Гэта здольнасць і магчымасць грамадскіх сілаў праводзіць сваю волю ў палітыцы ў адпаведнасці з сваімі запатрабаваннямі і інтарэсамі

Асноўныя рысы палітычнай улады

легальнасць

легітымнасць

уплыў

**вярхоўнасць
альбо
гасподства**

**эфектыўнасць
і выніковасць**

**Дзяржаўная ўлада – гэта
непасрэдны прадукт палітычнай
улады, яна носіць палітычны
характар, бо дзяржава ў сваёй
дзейнасці закранае інтарэсы
практычна ўсіх частак
насельніцтва.**

Улада ўзнікае ў адносінах паміж людзьмі, групамі людзей, грамадствам і яго часткамі – суб'ектамі, якія маюць свядомасць, волю, здольнасць дзейнічаць

Суб'екты ўлады павінны валодаць: жаданнем уладарыць, воляй да ўлады, падрыхтаванасцю да таго каб узяць на сябе адказнасць, кампетэнтнасцю, прафесіяналізмам, уменнем выкарыстоўваць рэсурсы, мець аўтарытэт

Суб'екты палітычнай улады

- палітычныя партыі і арганізацыі

- асабістая ўлада

Сацыяль-
ныя
суполь-
насці

дзяржава

групавое
ці
асабістае
лідэрства

правячыя
эліты,
бюракра-
тыя, лоббі

- асобныя грамадзяне

- талпа
(охлас)

Рэсурсы ўлады

Каштоўнасці (грошы, прадметы ўжытку)

Сродкі, якія здольныя паўплываць на ўнутраны свет, матывацыю чалавека (СМІ)

Сродкі з дапамогай якіх можна пазбавіць чалавека тых ці іншых каштоўнасцей, вышэйшай з каторых звычайна лічыцца жыццё (зброя, карныя органы і інш.)

Улада кіруе справамі грамадства і дзяржавы на розных ўзроўнях

макраўзроўне вышэйшых цэнтральных палітычных інстытутаў, дзяржаўных устаноў, партый і арганізацый

сярэднім узроўні, які ўтвараюць установы рэгіянальнага, абласнога і раённага маштабаў

мікраўзроўне, які ахоплівае непасрэдна палітычныя адносіны людзей малых груп, самакіраванне

Функцыі палітычнай улады

Механізм функцыяніравання ўлады – спосабы, метады і прыёмы дзейнасці ўлады

**дэмакратычныя
(удзел народа)**

**аўтарытарныя
(аднаасобнае
праўленне з
частковым кантролем
над падданымі)**

спосабы

**таталітарныя
(поўны кантроль улады
над грамадствам)**

**дэспатычныя
(усеўладдзе, гвалт,
самадурства)**

Легітымнасць – дабраахвотнае прызнанне існуючай улады падданымі, давер з іх боку (прызнаецца, а не проста навязваецца).

Улада можа быць легальнай, але не легітымнай.

Тыпы легітымнасці

традыцыйная

- заснавана на веры ў свяшчэнны характар норм, звычаяў, традыцый, якія непарушны

харызматычная

- вера мас у асаблівыя якасці правадыра, штучнае ўзвышэнне лідэра (любоў да "бацькі нацыі", асобая місія, неабходнасць у эканамічным і палітычным развіцці "прарыва")

рацыянальна-прававая

- на падставе заканадаўства, выбарнасці, раўнапраўя палітычных сіл, абмежавання сферы дзейнасці дзяржавы і г.д.

Палітычная сістэма – гэта асаблівая рэальнасць, якая характарызуецца ўладным верхавенствам, з яе дапамогаю рэалізуецца вярхоўная ўлада ў грамадстве, прымаюцца рашэнні абавязковыя для ўсіх.

Яна арыентавана на аўтарытарнае размеркаванне каштоўнасцей у грамадстве так, каб захаваць баланс інтарэсаў.

Інстытуцыя- нальны падыход

- разглядае палітычную сістэму як сукупнасць дзяржаўных і недзяржаўных інстытутаў, сацыяльных і прававых норм, дзякуючы якім рэалізуюцца палітыка-ўладныя адносіны

Сістэмны падыход

- звяртае ўвагу на ўсю сферу палітычнай дзейнасці ў грамадстве. Галоўным прадметам аналізу з'яўляецца сацыяльнае ўзаемадзеянне паміж асобамі і групамі

Структура палітычных сістэм

Палітычная супольнасць

Пасадавыя асобы

Дзяржава

**Прававыя нормы і нормы
палітычнай этыкі**

Тэрыторыя

Палітычныя партыі

Грамадскія арганізацыя

Межы палітычнай сістэмы

Уваход

любая падзея,
якая ў адносінах
да ПС з'яўляецца
знешняй,
уплывае на яе і
здольная яе
змяніць

Выхад

рэакцыя ў адказ
на ўзаемадзеянне,
у выглядзе
законаў,
рашэнняў,
пастановаў і г.д.

Уваход

```
graph TD; A[Уваход] --- B[патрабаванні]; A --- C[падтрымка]
```

патрабаванні

падтрымка

Асноўная функцыя – мэтадасягненне

Уваход

**палітычная
сацыялізацыя і
рэкруціраванне**

**артыкуляцыя
інтарэсаў**

**агрэгіраванне
інтарэсаў**

**палітычная
камунікацыя**

Выхад

норматворчасць

**прымяненне правіл
і норм**

**кантроль за
выкананнем правіл
і норм**

Параўнальная характарыстыка рэжымаў

№	Таталітарны	Аўтарытарны	Дэмакратычны
1.			
2.			
3.			
4.			

Крытэрыі разумення палітычных рэжымаў

№	Назва
1	Характар і мера рэалізацыі ўлады
2	Механізм фарміравання ўлады
3	Узаемаадносіны грамадства і ўлады
4	Роль і значэнне недзяржаўных і непалітычных арганізацый і структур
5	Характар існуючых у грамадстве забарон
6	Роль ідэалогіі ў жыцці грамадства
7	Характар палітычнага лідарства
8	Суадносіны правоў і свабод грамадзян
9	Становішча сродкаў масавай інфармацыі
10	Роля палітычных партый
11	Суадносіны паміж заканадаўчай і выканаўчай уладаю
12	Роль і значэнне органаў падаўлення
13	Тып палітычнай культуры

Крытэрыі дэмакратыі

Парламен-тарызм	Легітымны плюралізм	Роўныя магчымасці палітычнага ўдзелу
Свабодныя і альтэрнатыўныя выбары	Доступ да інфармацыі (свабодныя СМІ)	Прынцып узаемнай адказнасці
Падзел уладаў	Наяўнасць апазіцыі	Узровень дабрабыту насельніцтва

ВЫСНОВЫ

- ⊙ У грамадстве існуе шырокі спектр (плюралізм) думак аб палітыцы.
- ⊙ У цэнтры ўвагі палітыкі знаходзяцца не прыватныя, а карэнныя інтарэсы ўсіх сацыяльных груп і грамадскіх аб'яднанняў – класаў, нацый, палітычных партый, грамадскіх рухаў.
- ⊙ Паліталогія – гэта навуковыя веды, якія ўвесь час абнаўляюцца і развіваюцца, яны патрабуюць крытычна-творчага засваення тэарэтычных палажэнняў і высноў, інтарэсаў, уладных адносін і маціваў паводзін суб'ектаў палітыкі.

- ◎ Палітычная ўлада заўжды мае грамадскі характар, бачна праз функцыяніраванне спецыяльных структур, прадугледжвае выкарыстоўванне прымусу, традыцый, маральнага ўплыву, сістэмы ідэалагічных і прававых норм.

- ⊙ Дэмакратычны рэжым найбольш эфектыўны спосаб палітычнага ўладкавання сучаснага грамадства.
- ⊙ Палітычныя рэжымы могуць быць дэмакратычнымі па назве і не дэмакратычнымі па сутнасці і наадварот.